HISTORY STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)
Volume 6 Issue 1, p. 139-159, January 2014

İsveç Kralı XII. Şarl'ın Osmanlı Devleti'ne İlticası ve İkameti (1709-1714)

The Asylum and Residency of Swedish King Charles XII in the Ottoman Empire (1709-1714)

Dr.Tahir Sevinç
Yalova Üniversitesi - Yalova

JHS
History Studies
Volume 6 Issue 1 January 2014

Öz: *Bu çalışma 1709 Poltova Savaşı'nda Ruslara yenilmesinin ardından Osmanlı Devleti'ne sığınan İsveç Kralı XII.Şarl'ın Osmanlı Devleti'ndeki durumunu inceleyerek, kralın Osmanlı-Rus barışını engellemek için çaba göstermesinden dolayı yerinin değiştirildiğini ve akabinde memleketine gönderildiğini tespit etmektedir.*

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı Devleti, XII. Şarl, İsveç, Rusya, Polonya, Bender, Özi, Dimetoka*

Abstract: *This study examines the assylum status of Swedish King Charles XII, who took refuge in the Ottoman Empire after he lost the Battle of Poltava (1709) against the Russian Empire, and argues that because the king intervened to prevent an Ottoman-Russian peace he was first relocated and later sent back to Sweden.*

Keywords: *Ottoman Empire, Charles XII, Sweden, Russia, Poland, Bennder, Özi, Dimetoka*

GİRİŞ

XVIII. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti bir taraftan iç durumunu düzeltmeye çalışırken, bir taraftan da Ruslar'a karşı sınır kalelerini tahkim ediyordu. Bu yüzyılın başlarında Fransa, Almanya ve İngiltere arasında İspanya veraset savaşları cereyan ederken, Lehistan eski gücünü kaybetmiş, İsveç zayıflayarak parçalanma ile karşı karşıya kalmış, Rusya ise büyük bir devlet olarak belirmeye başlamıştı. Baltık Denizi yoluyla açık denizlere isteyen Rus Çarı Büyük Petro, Danimarka kralı, Saksonya elektörü ve Lehistan kralı ile kendi aralarında İsveç aleyhine bir ittifak yapmışlardı.[1] Henüz on sekiz yaşında olan İsveç Kralı XII. Demirbaş Şarl, ülkesine karşı yapılan bu ittifakı bozmak için 1700 yılında Danimarka, Lehistan (Polonya) ve Saksonya'yı bertaraf etmek için harekete geçti.[2] 18 Ağustos 1700'deDanimarka kralını bozguna uğratıp kışı onun memleketinde geçirdi. 16 Eylül 1706'da Prusya üzerine yürüyerek onu da yenilgiye uğratıp bütün hazinesini ele geçirdi. 1707'de ise Lehistan kralını yenerek ülkesine hakim oldu.[3] Leh Kralı II. Ogüst (Frederikos), asıl memleketi olan Saksonya'ya kaçtı. İsveç kralı, Istanislas Lezçinski (Istilatlavus) adlı Leh

[1] İ.Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi (Karlofça Anlaşmasından XVIII.Yüzyıl Sonlarına Kadar*), C.IV/1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995, s.47-49.
[2] David Mackenzie-Michael W. Curran, *A History of Russia, the Soviet Union, and Beyond*, Wadsworth Publishing Company, California 1991, s.229.
[3] İsveç'e karşı Danimarka ve Lehistan (Polonya) arasında bir müttefiklik ilişkisi kurulmuştu. Ancak Danimarka bir süre sonra Lehistan'ı yalnız bırakmıştı. Bkz. Geoffrey Hosking, *Russia and The Russians A History*, Belknap Press of Harvard University Press , Cambridge, 2001, s.185.

soylusunu Leh kralı yaparak kışı Lehistan'da geçirdi.[4] İsveç Kralı Şarl 1708 Haziranına kadar Ruslar'ı Lehistan'dan tamamen çıkarmıştı. XII. Şarl Osmanlı Devleti'ne, Rusya'ya karşı bir ittifak teklif ettiyse de Osmanlı hükümeti Rusya ile imzaladığı Karlofça Anlaşması'na[5] sadık kalarak bunu kabul etmedi.[6] 8 Temmuz 1709'da otuz bin kişilik ordusunu toplayan İsveç kralı, yüz bin kişilik Rus ordusu ile karşı karşıya geldi. Muharebede Rus ordusunu bozguna uğratıp Rus çarının hazinesini ve bütün cephanesini ele geçirdikten sonra Moskova'ya doğru ilerleyerek Barabaş Kazağı ile Potkalı Kazağı'nı kendine tabi hale getirdi. Moskova yolu üzerinde Poltova adlı Kazak kalesini muhasara ettiği sırada Çar Petro, İsveç ordusuna baskın yaptı. Bin kadar askeri ile kurtulan Kral Şarl uyluğundan yaralanmış, Rus askerler de onun peşine düşmüşlerdir.[7] Rus süvariler, İsveç ordusunu üç saat takip ettiyseler de İsveç kralı Osmanlı sınırına ulaşmayı başarmıştır.[8] Kral yanındaki askerlerle Özi Kalesi'ne, onu terk etmek istemeyen Boğdanlı ve Kazak askerler de Kırım'a sığınmışlardı. Onları takip eden Rus birlikleri bugünkü Bukovina'da bulunan Yagorlik'e kadar, Demirbaş Şarl'ın ülkesine giden yolları ve tüm geçitleri kapatmışlardı.[9]

İsveç Kralı XII. Şarl, Özi Kalesi yakınında bulunan Aksu Nehri kenarına gelerek Osmanlı Devleti'nden sığınma talebinde bulundu.[10] Kale muhafızı Abdurrahman Paşa kale ileri gelenleriyle görüştükten sonra iki filikaya 150'şer kantar peksimet koyarak İsveçli askerlere gönderdi.[11] Peksimet filikaları yanlarına vardığında İsveç kralı zorla filikalara binerek karşı tarafa geçmiştir. Gelişmeleri öğrenen Abdurrahman Paşa durumu hemen merkeze bildirmiştir. Merkez, İsveç kralı ve askerlerinin Bender Kalesi[12] varoşuna yerleşmelerine müsaade ederken,[13] Abdurrahman Paşa İsveç kralını Osmanlı topraklarına almak için bin altını rüşvet ile yedi-sekiz erkek ve iki İsveçli kadını Bender'de zorla alıkoymuştur. Durumun Bender Muhafızı Yusuf Paşa tarafından merkeze bildirilmesi üzerine, para ile erkek ve kadınlar İsveç kralına iade edildi. Abdurrahman Paşa ile kethüdası ise Özi Kalesi'ne

JHS
140
History Studies
Volume 6
Issue 1
January
2014

[4] *Katerine Tarihi*, Haz. Mehmet Mercan, Karaman Bilim ve Araştırma Merkezi, Ankara 2010, s.34-35.
[5] Karlofça Anlaşması ve Rusya'nın bu konudaki hareketleri için bkz. Nicolea Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1640-1774),* Çev. Nilüfer Epçeli, C. IV, Yeditepe Yayınevi , İstanbul 2005, s.231, 235-236.
[6] Alaaddin Yalçınkaya, "XVIII.Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)", *Türkler*, Ed. Hasan Celal Güzel, C. XII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.481.
[7] Akdes N. Kurat, *XII. Karl'ın Türkiye'de Kaldığı Zamana Ait Metinler ve Vesikalar,* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi , İstanbul 1943, s.40-41.
[8] Hosking, *a.g.e*, s.185-87.
[9] Jorga, *a.g.e*, IV, 250-251.
[10] V. J. Parry, *A History of The Ottoman Empire to 1730*, Cambridge University Press, Cambridge 1976, s.202-203. Kurat ise İsveç kralının Özi Kalesi altına geldikten sonra sığınma talebinde bulunduğunu belirtir. Bkz. Akdes N. Kurat, *İsveç Kralı XII. Karl'ın Türkiye'de Kalışı* ve *Bu Sıralarda Osmanlı İmparatorluğu*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Enstitüsü, İstanbul 1943, s.116-117. İsveç kralının sığınma talebinde bulunmak üzere Özi Kalesi yakınlarına gelişi için ayrıca bkz. BOA, *İbnülemin Hariciye*, 1458, 2 Cemâziyelevvel 1121 (10 Temmuz 1709).
[11] İsveç Kralı, "Bizlere sefâ'in gönderin, ol cânibe geçirin. Zirâ düşmenimiz ta'kîb etdi. Devlet-i aliye sayesine sığındık. Canımızı halas etmege geldik" diyerek Özi muhafızından sığınma ve yardım istemişti. Bkz. *Ahmet Cavit Bey'in Müntehebatı* (*Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi)*, Haz. Adnan Baycar, İstanbul 2004, s.166-6. Ayrıca bkz. Kurat, *İsveç Kralına Ait Metinler*, s.42.
[12] Boğdan'ın (Moldavia) kuzeyinde Turla (Dinyestr) ırmağı kıyısında bulunan Bender Kalesi Osmanlı Devleti'nin Rusya ile sınırını teşkil etmekteydi. Bkz. Semavi Eyice, '' Bender Kalesi'', *DİA*, C. V, İstanbul 1992, s.431.
[13] Ahmet Cavit Bey, *a.g.e* , s.166-67.

hapsedilmiş, onun yerine 10 Temmuz 1710'da Açev Muhafızı Hasan Paşa Özi Kalesi muhafızlığına tayin edilmiştir.[14]

1. İsveç Kralının Bender'de İkameti ve İhtiyaçlarının Giderilmesi

XII. Şarl, Bender varoşuna yerleştirildikten sonra maiyetiyle beraber ikamet için elçisini 1121 Şaban/Ekim 1709'da İstanbul'a göndermiş,[15] elçi Divan-ı Hümâyunda kabul edilerek hilat "ilbas" olunmuştur. Elçinin padişahın huzuruna kabulünden sonra kralın maiyetinin de Bender'de ikameti için Özi Valisi Yusuf Paşa, "dokuz, on ve on bir hazneli zengâri,[16] muşammalı ve oba[17] gibi çadırlar ile kenif[18]" gibi mehterhane malzemesini satın alarak kendisine teslim etmiştir.[19] Ayrıca XII. Şarl'a İstanbul'dan padişah tarafından bir at gönderilirken,[20] eşyalarının nakli için de bir at arabası kiralanmış,[21] şahsi işlerinde kullanması için ise ayrıca bir başka at arabası da tutularak kendisine verilmiştir.[22] Onun günlük 414,5 kuruş tutan masrafı da devlet tarafından karşılanmıştır.[23]

a. Güvenlik ve Barınma İhtiyaçlarının Temini

XII. Şarl Bender'de iken güvenliğinin sağlanması devletin öncelikli hedefi olmuş, kralın her türlü güvenliğinin sağlanması için sipah ve silahtar serdengeçtileri, yerli kulları ve

JHS
141
History Studies
Volume 6 Issue 1 January 2014

[14] "Özi Valisi Vezir Yusuf Paşa'ya hüküm ki: İsveç kralı, ser-hadd-ı maksûrem Aksu mâ-beynlerinden Rus Geçidi nâm mahalle nehr-i mezbûra beri tarafa ubûr ve Özi Kalesi altına geldikte, Özi Kalesi muhâfazasına me'mûr olan Abdurrahman Paşa, İsveçli'lerden geçit akçesi nâmıyla 1000 altun alub, bundan mâ-adâ tâife-i merkumun ricâlinden yedi-sekiz nefer İsveçli'yi kendüsü ve yine ricâline iki nefer kethüdası ahz edib…", Bkz. BOA, *Mühimme Defteri*, 116, H.183, Evâhir-i Cemâziyelevvel 1121 (2-10 Temmuz 1709), s.188. Özi Kalesi Muhafızı Abdurrahman Paşa'nın İsveç kralından geçiş için aldığı rüşvet ve alı koyduğu İsveçli kızlar için ve Özi valisine yazılan hüküm için ayrıca bkz. Ahmet Refik, *Memâlik-i Osmaniye'de Demirbaş Şarl*, Hilal Matbaası, İstanbul 1332, s.12-14.

[15] İsveç kralının elçisinin İstanbul'a geliş ve dönüşünde yol boyunca güvenliğinin sağlanması için İstanbul'dan Belgrad'a kadar yol üzerindeki idarecilere yazılan hüküm için bkz. Refik, *Demirbaş Şarl*, s.21.

[16] Zangâri (Jengâri), kavramsal olarak Bakır pası rengini ifade etmektedir. Bkz. İlhan Ayverdi, *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul 2005, s.1509.

[17] Ev şeklinde birkaç direkli uzun bölüntülü keçeden çadıra, oba denilmiştir. Bkz. M.Zeki Pakalın, "Oba", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* C.II, MEB Devlet Kitapları, İstanbul 1983, s.711.

[18] Kenîf ayakyolu veya tuvalet manasına gelmekte idi. Bkz. Ferit Develioğlu, *Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara 1995, s.508.

[19] Kral-ı müşârün-ileyhe verilen mühimmât-ı mezkûre bahaları yalnız 1126 kuruş ile 13 adet Mısri para ve bir akçe eylediği ma'lûm-ı devletleri buyruldukta tarîk-i mîrîden inâyet ve ihsân buyrulmak bâbında münâsib bir havâle olunmak üzere…Bkz. BOA, *Cevdet Hariciye*, 7109, 15 Ramazan 1121 (18 Aralık 1709).

[20] Krala İstanbul'dan gönderilen at için bkz. Refik, *Demirbaş Şarl,* s.21.

[21] İsveç kralı için tutulan arabaya 7200 akçe ücret ödenmiş ve bu para devlet hazinesinden karşılanmıştır. Bkz. BOA, *İbnülemin Hariciye*, 1329, 25 Şaban 1123 (8 Ekim 1711). Bir başka kaynakta ise kralın eşyaları için tutulan mükemmel bir arabaya 8000 akçe ücret ödendiği kayıtlıdır. Bkz. BOA,*Bab-ı DefteriBüyük Rûz-nâmçe Kalemi,* 179/11-133, 24 Şaban 1123 (7 Ekim 1711).

[22] Kiralanan arabaya 37 kuruş (5920 akçe) ödenerek, bu para Hazine-i Âmire'den karşılanmıştır. Bkz. BOA, *Bab-ı DefteriBüyük Rûz-nâmçe Kalemi,* 179/7-89, 25 Şaban 1123 (8 Ekim 1711).

[23] Kral Şarl'ın günlük ihtiyaçları gerekli para Osmanlı hükümeti tarafından temin edilirken, Fransa ile beraber Osmanlı Devleti'ndeki İsveç tüccarları da ona gerekli parayı sağlama konusunda yardımcı olmuşlardır. Bkz. Ahmet Refik, *Baltacı ve Büyük Petro,*Haz. Mevlüt Faruk İslamoğlu, Akil-Fikir Yayınları, İstanbul 2012, s.56. Kral Şarl'ın günlük masrafları için ayrıca bkz. Refik, *Demirbaş Şarl*, s.21.

Bölükhâ-yı erbaa neferleri görevlendirilmiştir.[24] Ayrıca İstanbul'dan 10'ar akçe ulufe ile sipah ve silahtar zümresinden 1500 serdengeçti ve 6'şar akçe terakki ile atik sipah ve silahtar askeri yazılıp gönderilmiştir.[25] Bütün bu güvenlik önlemleri Özi Valisi Yusuf Paşa tarafından yerinde incelenirken, güvenliklerini sağlamaları için krala ve adamlarına 20 adet tabanca verilmiş,[26] İstanbul'dan da demir mızrak satın alınarak Bender'e gönderilmiştir.[27]

Özi Valisi İsmail Paşa Bender'e başbuğ olarak gönderilerek emrine de Rumili Valisi Vezir Abdi Paşa, Selanik Sancağı Mutasarrıfı Hasan Bey, Köstendil Sancağı Mutasarrıfı Ali Bey, Tırhala Sancağı Mutasarrıfı Mehmet Bey, Delvine Sancağı Mutasarrıfı Arslan Bey, Avlonya Sancağı Mutasarrıfı Hüseyin Bey, Ohri Sancağı Mutasarrıfı Hocazade Eyüp Bey, Üsküp Sancağı Mutasarrıfı Osman Bey, İlbasan Sancakbeyi Zeynel Bey, Alaca-Hisar Sancakbeyi Mehmet Hoca Bey, Kırkkilise Sancakbeyi İbrahim Bey, Vize Sancakbeyi Hüseyin Bey ile Rumeli ve Özi eyaletlerinin alay beyleri, züema ve erbab-ı tımarları verilmişti. Ancak kış mevsimi yaklaştığından bunların memleketlerine ve bağlı bulundukları garnizon ve birliklere dönmelerine müsaade edilirken, onların üstlendikleri görevler ise eski Özi Beylerbeyi Mustafa Paşa ve Niğbolu Sancağı Mutasarrıfı Salih Bey'e verilmiştir.[28]

XII. Şarl, Bender'de iken onun temel problemlerinden birisi barınma ilgili olduğundan, ona Bender'de bir konak tahsis edilerek bu problem giderilmeye çalışılmıştır.[29]

b. Yiyecek İhtiyacının Giderilmesi

Osmanlı hükümeti, kralın iaşesini temin için Özi Valisi İsmail Paşa[30] ile Bender Muhafızı Yusuf Paşa'yı görevlendirmiştir. Yusuf Paşa Kral ve maiyetinin her türlü ihtiyacının karşılanması için Kapı Kethüdası Küçük Ali Ağa'nın Çukadarı Ebubekir'i görevlendirmiştir.[31] Bender ve Aksu arasındaki bölgeye yerleştirilen Barabaş Hatmanı ve ona tabi kazakların zahire ve yiyecek ihtiyaçları da Özi Valisi İsmail Paşa ile Kırım Hanı Devlet Giray tarafından ortaklaşa karşılanmıştır.[32]

Kral ve maiyetine Bender'de sakin bulundukları sırada 21 Şaban 1121/26 Ekim 1709'dan itibaren her gün yiyecek olarak ekmek, koyun eti, sığır eti, pirinç, has un, sade yağ, bal, şeker, kahve ve tavuk; hayvanlarına yem olarak arpa ve ot; yakacak olarak da odun verilmiştir. Ancak tayin edilen arpa, ot ve odun kış mevsiminin sert geçmesi sebebi ile yetmemiş, onlar tekrar odun ve yem talebinde bulunmuşlardı.[33] Ayrıca kralın maiyetine

JHS
142
History Studies
Volume 6
Issue 1
January 2014

[24] BOA, *Cevdet Hariciye*, 1767, 28 Receb 1123 (11 Eylül 1711).
[25] Ahmed Cavit Bey, *a.g.e*, s.167.
[26] BOA, *Cevdet Hariciye*, 7109, 15 Ramazan 1121 (18 Aralık 1709).
[27] İstanbul'dan satın alınarak Bender'de bulunan İsveç kralına gönderilmek üzere Karadeniz üzerinden Kili'ye gönderilen 2000 adet demir mızrak için bkz. Refik, *Demirbaş Şarl,* s.23.
[28] Özi Valisi olup Bender'e başbuğ olarak görevlendirilen Vezir İsmail Paşa'ya gönderilen Evâhir-i Şaban 1124 (23 Eylül-1 Ekim 1712) tarihli hüküm. Bkz. BOA, *Mühimme Defteri*, 119, H.1061, s.257.
[29] İsveç kralının Bender'deki barınma ve yaşaması için yapılan hazırlık ve çalışmalar için bkz. Refik, *Baltacı ve Büyük Petro*, s.55.
[30] BOA, *İbnülemin Hariciye*, 1299, Evâhir-i Cemâziyelevvel 1124 (26 Mayıs-5 Temmuz 1712).
[31] İsveç kralının 29 Zilkade 1121 (30 Ocak 1710) ile 29 Safer 1122 (29 Nisan 1710) arasında geçen ta'yînâtının te'mîn ve teslimi için bkz. BOA, *İbnülemin Hariciye*, 1022, Gaye-i Safer 1122 (29 Nisan 1710).
[32] Özi valisi olup Bender tarafına Başbuğ tayin edilen İsmail Paşa'ya gönderilen hüküm için bkz. BOA, *Mühimme Defteri*, 119, H.919, s.227, Evâhir-i Cemâziyelâhir 1124 (26 Temmuz-3 Ağustos 1712).
[33] Özi Valisi Yusuf Paşa'nın gönderdiği ve merkezden talep ettiği kaime için bkz. *Cevdet Hariciye*, 1584, 10 Zilkade 1121 (11 Ocak 1710). İsveç kralı ve maiyetine temin edilen yiyecek, içecek ve

yemeklerde ve sofrada kullanılmak üzere 20 adet çorba tası, 2 adet sini, 12 kıyye ağırlığında 1 adet büyük kazan verilmiştir.[34]

İsveç kralı ve tebasına günlük olarak verilen yiyecek Bender Defterdarı Mehmed Efendi ve ona tabi Hacı Ahmed Efendi tarafından temin edilerek kendilerine teslim ediliyordu.[35] Bender varoşunda bulundukları sırada kral ve maiyetine 1-29 Safer 1122/1-29 Nisan 1710 tarihleri arasında günlük olarak 24.805, 29 günlük ise 744.150 akçe masraf edilmiştir.[36] 2-30Rebiyülevvel 1122/1-29 Mayıs 1710 tarihleri arasında ise kral ve tebasının 29 günlük yiyecek masrafı 787.209 akçeye ulaşmıştır. Bu meblağlar Hazine-i Âmire'den nakit olarak karşılanmıştır.[37]

Tablo 1: İsveç Kralı ve Maiyetine 1-30 Mayıs 1710 Tarihleri Arasında Verilen 30 Günlük Yiyecek. [38]

Ekmek (Çift)	Koyun eti (Kıyye)	Kuzu Eti (Kıyye)	Sığır eti (Kıyye)	Pirinç (Kıyye)	Sade yağ (Kıyye)	Bal (Kıyye)	Şeker (Kıyye)
700	95	3	150	50	30	18	3
Kahve (Kıyye)	Has un (Kıyye)	Tavuk (Adet)	Mısır tavuğu (Adet)	Yumurta (Adet)	Süt (Kıyye)	Üzüm/ siyah üzüm	Tuz (Kıyye)
2	50	50	10	200	60	3/14	0,5
Darçın (Dirhem)	Zencefil (Dirhem)	Nohut (Kıyye)	Sirke (Kıyye)	Limon (Kıyye)	Zeytinyağ [1] (Kıyye)	Ham sirke (Kıyye)	Arpa suyu (Kıyye)
40	80	15	15	40	4	12	300
Balmumu (Kıyye)	Tereyağı (Kıyye)	Odun (Araba)	Otluk (Araba)	Arak (Kıyye)	Soğan (Kıyye)	Kakule (Dirhem)	
2	6	22	35	25	30	25	

JHS
143
History Studies
Volume 6 Issue 1 January 2014

hayvanlarına temin edilen yem için bkz. BOA, *İbnülemin Hariciye*, 892, Gurre-i Rebîülevvel 1125 (28 Mart 1713).

[34] Kral-ı müşârün-ileyhe verilen mühimmât-ı mezkûre bahâları yalnız 1126 kuruş ile 13 adet Mısri para ve bir akçe eylediği malûm-ı devletleri buyruldukta tarîk-i mîrîden inâyet ve ihsân buyrulmak bâbında münâsib bir havâle olunmak üzere… Bkz. BOA, *Cevdet Hariciye*, 7109, 15 Ramazan 1121 (18 Kasım 1709).

[35] BOA, *İbnülemin Hariciye*, 890, Gurre-i Cemâziyelevvel 1124 (6 Temmuz 1712).

[36] BOA, *Başmuhasebe Defteri*, 1164, s.2-3, 12 Rebîülevvel 1122 (11 Mayıs 1710).

[37] BOA, *Cevdet Hariciye* 1584.

[38] BOA, *İbnülemin Hariciye*, 1299, 24 Rebîyülâhir 1122 (22 Haziran 1710).

15 Şevval 1122/7 Aralık 1710'dan itibaren İsveç kralının kış şartlarından dolayı verilen yiyecek, yem ve odun miktarının az geldiğini iddia etmesi üzerine günlük tayinatlarına zam yapılmıştır. Özellikle kral, başvekili ve yanında bulunan 160 karakulluğunun[39] herhangi bir surette yiyecek darlığı çekmemeleri için merkezden Kasım Ağa adlı mübaşir görevlendirilmiştir.[40]

Tablo 2: İsveç Kralına 7 Aralık 1710'dan İtibaren Verilen Yiyecek Miktarı.[41]

Ekmek (çift)	Koyun eti (kıyye)	Sığır eti (kıyye)	Tavuk (adet)	Pirinç (kıyye)	Sade yağ (kıyye)
1500	239	215	62	155	86
Süt (kıyye)	Has un (kıyye)	Yumurta (adet)	Tereyağı (kıyye)	Balmumu (kıyye)	Kahve (kıyye)
96	68	362	12	4	2
Tuz (kıyye)	Şeker (kıyye)	Darçın (kıyye)	Ham sirke (kıyye)	Arak (kıyye)	Badem (kıyye)
25,5	6,5	5,5	258	29	1,5
Otluk (Araba)	Odun (araba)	Soğan (kıyye)	Mercimek (kıyye)	Üzümü (kıyye)	Limon (adet)
41	40	31	24	5,5	37

JHS
144
History Studies
Volume 6
Issue 1
January
2014

7 Aralık 1710'dan önce kral ve maiyetinin günlük masrafı 27.198 akçe iken,[42] bu tarihten sonra 34.481,5 akçe artış göstererek 61.679,5 ulaşmıştır.[43] Üstelik kral ve maiyetine tayin olunan zahire ve hayvanlarına verilen yem tüketiminin artışı, 1711 Şubatı'nda Bender'de bulunan askerin zahire ve yem kıtlığı çekmesine neden olmuştur.[44]

[39]Karakullukçu, esas itibarıyla Osmanlı Devleti'nde Yeniçeri Ocağı bölük ve ortalarındaki küçük çavuşlara verilen ad idi. Bunlar çorbacıların ve zabitlerin emir çavuşları idiler. İsveçliler için kullanımı da çavuş rütbesinde asker olması muhtemeldir. Karakulluk teriminin Osmanlı Devleti'ndeki kullanımı için bkz., M.Zeki Pakalın, "Karakulukçu", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.II, MEB Devlet Kitapları, İstanbul 1983, s.198.

[40] BOA, *Başmuhasebe Defteri*, 1172, s.2-4, 15 Şevval 1122 (7 Aralık 1710).

[41] BOA, *Başmuhasebe Defteri*, 1172, s.2-8.

[42] Bir başka kaynakta İsveç kralının günlük masrafı 27.157 akçe olarak gösterilmiştir. Bkz. BOA, *Başmuhasebe Defteri*, 1172, s.7, 16 Zilhicce 1122 (5Şubat 1711).

[43] 1713 yılında Bender Kalesi muhâfazasında bulunan 400 asker bulunmakla beraber bunların bir aylık un masrafları sadece 2400 kile idi. Bkz., BOA,*Bab-ı Defteri Mevkufât Kalemi*, 750/172, 25 Şaban 1125 (16 Eylül 1713).

[44] BOA, *Başmuhasebe Defteri*, 1172, s.7, 16 Zilkade 1122 (5 Şubat 1711).

c. Borç Para Verilmesi

XII. Şarl'ın Bender'de ikametinin devamı ve menfaatlerinin İstanbul'da devlet nezdinde muhafazası paraya bağlı idi. Yüklü miktarda para onun bütün ihtiyaçlarını karşılayacak, ayrıca memleketine dönüşünü de sağlayacaktı.[45] Bir süre sonra devlet tarafından verilen harçlığın yetmemesi üzerine Osmanlı hükümetinden borç talebinde bulunmuştur. Kralın bu isteği İstanbul tarafından olumlu karşılanarak, krala 400.000 kuruş borç verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu meblağ Hazine-i Âmire[46] ile cizye gelirlerinden karşılanmıştır.[47]

İsveç kralına verilmek üzere İstanbul'dan gönderilen paranın nakli için Dergah-ı Âli müteferrikalarından Mehmed görevlendirilmiştir.[48] Hazine-i Âmire'den gönderilen para, devletin ihtişam ve gücünü yansıtması için Birun Hazinesi'nden[49] çıkarılan zümrüt ve değerli taşlarla süslü keseler içerisine konulmuştur.[50] Görevli Mehmed İstanbul'dan hareket ederken Bender'e kadar olan güzergah üzerinde paranın korunması için yanına tüfekli askerler görevlendirilmiştir. Bu askerlerin eşliğinde paranın mümkün mertebe gündüz nakline, gece güvenli ve korunaklı bölgelerde muhafaza edilmesine dikkat edilmiştir.[51]

Cizye gelirlerinden temin edilen paranın İsveç kralına teslimi için de Divan kethüdası ve çavuşları görevlendirilmiştir.[52] İsveç kralının elçisine 18 Cemâziyelâhir-22 Zilkade 1122/14 Ağustos 1710-12 Ocak 1711 tarihleri arasında 206.000 kuruş teslim edilirken, cizye gelirlerinden 197.939 kuruş havale edilmiştir. Krala verilen toplam borç 403.939 kuruşu bulmuş; ancak bunun 3.939 kuruşu Bender'de yapılan masraf olarak görülerek borç olarak değerlendirilmemiştir. Bu masrafın karşılanması için hazine tezkeresi verilmiştir.[53] Krala verilen 800 kese yetmediğinden 200 kese(100.000 kuruş) daha borç olarak verilmiştir.[54] Paranın 100 kesesi yol harçlığı, diğer 100 kesesi faizle borçlandığı alacaklılarına teslim edilecekti.[55] 100 kese borçlarına yetmezse memleketine gittikten sonra bakiyesini gönderecek,

JHS
145
History Studies
Volume 6 Issue 1 January 2014

[45] Kurat, *XII. Karl'ın Türkiye'de Kalışı,* s.267.

[46] Hazine-i âmirede para giriş ve çıkışını yapan ve hesaplayan veznedar ve diğer görevliler için bkz. Arzu Tozduman Terzi, ''Osmanlı Hazineleri'', *Türkler*, Ed. Hasan Celal Güzel, C.X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.893.

[47] BOA, *İbnülemin Hariciye*, 1299, 17-20 Cemâziyelâhir 1122 (13-16 Ağustos 1710). Krala verilen borç ve kendisinden alınan senet için bkz. Refik, Demirbaş Şarl, s.60-61.

[48] Voltaire, *a.g.e*, s.239.

[49] Hazine-i Maliye veya Maliye Hazinesi olarak kullanılan Birûn Hazinesi, Saray Hazinesi veya Dış Hazine olarak kabul edilir, sorumluluğu defterdara ait olup onun nezaretinde açılıp kapanırdı. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, "Birûn Hazinesi", *Osmanlı Tarih Deyimler ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, MEB Devlet Kitapları, İstanbul 1993, s.237. Ayrıca bkz. Midhat Sertoğlu, " Hazine", *Osmanlı Tarih Lügati*, Enderun Yayınları, İstanbul 1986, s.146.

[50] BOA, *İbnülemin Hariciye*, 960, 12 Şevval 1132 (17 Ağustos 1720).

[51] Asitane'den Bender'e varıncaya kadar yol üzerinde vaki olan kadı, kethüdayeri, yeniçeriserdarı, havas ve ocak zabitleri ve ayan ve vilayet iş erlerine gönderilen Evâhir-i Cemâziyelevvel 1124 (26 Temmuz-3 Ağustos 1712) tarihli hüküm içim bkz. BOA, *Mühimme Defteri*, 119, s.228, H.928.

[52] Eflak Cizyesi'nden Divân Kethüdası Mehmet Çelebi tarafından temin edilen 9147,5 kuruş (1133.700 akçe) para, İsveç kralına teslim edilmişti. Bkz. BOA, *İbnülemin Hariciye*, 1056, 15 Şaban 1123 (28 Eylül 1711). Divan Kethüdası ve çavuşları sadece padişaha karşı sorumlu olmakla beraber önemli vazife ve işlerde kullanılırlardı. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* ,C. I, MEB Devlet Kitapları, İstanbul 1993, s.458.

[53] BOA, *İbnülemin Hariciye*, 1299.

[54] Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi,* C.IV/1, s.92-93.

[55] Özi valisi olup İsveç kralı için Bender'e gönderilen İsmail Paşa'ya yazılan hüküm için bkz., BOA, *İbnülemin Hariciye*, 1299, Evâhir-i Cemâziyelevvel 1124 (26 Haziran-5 Temmuz 1712). İsmail Paşa'ya yazılan hüküm için ayrıca bkz. Refik, *Demirbaş Şarl,* s.61-62.

şayet alacaklıları bunu kabul etmezse Bender Defterdarı ile Özi Valisi alacaklılarına kefil olarak senet vereceklerdi. Borç olarak verilen para krala teslim edilirken, kral bunu teslim aldığına dair bir belgeyi imzalayıp mühürlemiştir.[56]

Tablo3: İsveç Kralına Verilen Borç Para ve Paranın Temin Edildiği Yerler:[57]

Havale ile Bender'de Teslim Edilen			**İsveç Elçisine Teslim Edilen**	
Havale edildiği yer	**Tarih**	**Miktar (Kuruş)**	**Tarih**	**Miktar (Kuruş)**
Eflak Cizyesi	Selh-i Ramazan 1122	136.718,5	18 Cemâziyelâhir 1122	25000
Eflak Cizyesi		5000	20 Cemâziyelâhir 1122	25000
Ahyolu Cizyesi	2 Şaban 1123	4000	17 Şaban 1122	50.000
Tırnova Cizyesi	15 Şaban 1123	15000	3 Zilkade 1122	75.000
Niğbolu Cizyesi	1122	23.773	22 Zilkade 1122	20.833,5
Eflak Cizyesi		9447,5		10.166,5
Masarif-i Bender an hazine tezkeresi olmağın		3.939	**Genel Toplam**	403.939

Demirbaş Şarl, memleketine dönüşünde Osmanlı hazinesinden aldığı bütün borcunu ödeyeceğine dair söz vermiş; ancak 1718'de Norveç'te Ruslarla giriştiği muharebede başından vurularak ölünce saltanatını kız kardeşinin kocası I. Frederik devralmıştır. I. Frederik İsveç tahtına geçtiği sırada Osmanlı Devleti'nde sadaret makamında Damat İbrahim Paşa bulunuyordu. İbrahim Paşa memleketin maliye işlerini tetkik ettiği sırada İsveç Kralı Demirbaş Şarl'ın Osmanlı Devleti'ne olan borçları dikkatini çekmiştir. Sadrazam İsveç kralına verdiği borcun tahsili için 1727 Kasımında Koz Bekçi Mustafa Ağa'yı elçi olarak Stokholm'e göndermiştir.[58] Mustafa Ağa dokuz ay İsveç'te kalmış ve bütün masrafları İsveç hükümeti tarafından karşılanmıştır. Ancak İsveç -çevresindeki devletlerle muharebe halinde olup halkı zor durumda bulunduğundan, bu parayı şimdilik ödemeyeceğini, ileriki zamanlarda ödemenin mümkün olacağına dair Sadrazam Damat İbrahim Paşa'ya 19 Ağustos 1728'de bir mektup yazmıştır.[59]

[56] İsveç kralı aldığı parayı 13 Haziran 1710 günü aldığını imza ve mührü ile belirtmiştir. Bkz., BOA, *İbnülemin Hariciye*, 1691, 1122/1710.
[57] BOA, *İbnülemin Hariciye*, 1299.
[58] Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefir ve Sefaretnâmeleri*, Yay. Haz. Bekir Sıtkı Baykal, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987, s.70-71.
[59] BOA, *Nâme-i Hümâyûn Defterleri*, 7, s.287-88, 19 Ağustos 1928.

JHS
146
History Studies
Volume 6
Issue 1
January
2014

Mustafa Ağa para yerine, İsveç'ten bol minnet ve şükranla birlikte dönmüştür. Damat İbrahim Paşa İsveç'in bu durumu üzerine, devletin alacaklarını ertelemiştir. III. Ahmed'in yerine I. Mahmud'un tahta çıkışının ikinci yılında (Ekim 1732), İsveç'in Rusya'ya tabi olmak üzere bir anlaşma içinde olduğu haberi İstanbul'da duyulmuştur. Bu sırada sadrazam bulunan Hekimoğlu Ali Paşa, bu meseleyi yerinde tetkik etmesi için Sipahiler Katibi Mehmed Said Efendi'yi İsveç'e göndermiştir. O, bu vazife ile İsveç'te Kral Frederik ile görüştükten sonra İsveç başvekilini borçlar konusunda sıkıştırmış ve İsveç'in Rusya'ya tabi olmayacağına dair bir teminat alarak 6 Teşrinisani 1145/17 Kasım 1733'de İstanbul'a dönmüştür.[60]

Demirbaş Şarl'ın ölümünden sonra defalarca talep edildiği halde, İsveç hükümetinin mali durumu iyi olmadığından bu para alınamamıştır. XII. Şarl memleketine dönerken, Osmanlı hükümet yetkililerine geri ödenmek üzere 2.000 Rumi kese[61] değerinde borç senedi bırakmıştır. Ancak İsveç hükümeti, Osmanlı Devleti'nin dostluğunu yitirmek istemediğinden 1150/1737 yılında Osmanlı hükümetine müracaat ederek ödenecek borç yerine masrafı ile beraber 600.000 kuruş değerinde 72 top çekerli bir adet kalyon ile ''uçları bakır harbeli'' donanımlı 200.000 kuruş değerinde 30.000 adet boylu tüfeğin teslim edilmesi teklifinde bulunmuştur. Osmanlı hükümetinin bu teklifi kabul etmesi üzerine İsveç'ten yola çıkan kalyon İstanbul'da Tersane-i Âmire'ye, tüfekler ise Cebehane-i Âmire'ye teslim edilmiştir. Böylece İsveç Kralı XII. Demirbaş Şarl'ın borçları tahsil edilmiştir.[62]

JHS
147
History Studies
Volume 6
Issue 1
January
2014

2. İsveç Kralının Ülkesine Gönderilme Çabaları

İsveç Kralı XII. Şarl Osmanlı Devleti'ne sığındıktan sonra bu mesele başta Osmanlı Devleti ve Rusya olmak üzere birçok Avrupa ülkesini meşgul eden politik ve diplomatik bir olay haline gelmiştir. Bu nedenle kralın Osmanlı Devleti'ne iltica ettiği tarihten itibaren Avrupalı elçiler olayı daha yakından izlemek ve olaya müdahil olmak üzere İstanbul'a gelmişlerdir. Bu anlamda İsveç kralı memleketine dönünceye kadar Osmanlı devlet merkezi, Avrupalı elçilerin uğrak yeri ve politik manevra güttükleri bir alan haline gelmiştir. Bu anlamda Avusturya imparatoru tarafından Ağustos 1712'de orta rütbesinde bir elçi gönderildiği gibi,[63] Leh büyükelçisi İstanbul'a gelmek üzere yola çıkmış ve Şubat 1713'de Boğdan'da Osmanlı topraklarına ayak basmıştır.[64]

23 Temmuz 1711'de Osmanlı Devleti ile bir barış anlaşması imzalayan Rus hükümetinin elçileri de daha sık İstanbul'a gidip-gelmeye başlamışlardır. Rusya'dan gelen elçiler Bender'de Osmanlı topraklarına giriş yaptıklarından bunların İsveçli ve Kazak

[60] Unat, *a.g.e*, s.72.
[61] Mehmet Ali Ünal, "Kese", *Osmanlı Tarih Sözlüğü,* Paradigma Yayınevi, İstanbul 2011, s.396.
[62] BOA, *Cevdet Hariciye*, 8634, 10 Şevval 1150 (31 Ocak 17389). Şem'dânîzâde ise Osmanlı Devleti'nin Mayıs 1739'da Rusya'ya karşı harbe girmesi ile İsveç hükümetinin Osmanlı hükümetine olan borcu karşılığında on bin harbeli tüfek verdiğini belirtir. Bkz. *Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târihi (Mür'i't-Tevârih),* Haz. M.Münir Aktepe, C.I, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1976, s.88.
[63] Avusturya elçisinin her türlü ihtiyacı için devlet tarafından Ahmet Ağa adlı bir mübaşir görevlendirilmişti. Bkz. BOA, *Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi,* 1727/82, 7 Receb 1124 (10 Ağustos 1712).
[64] Leh elçisi için günlük olarak ekmek, et, bal, sirke, badem, zeytin, pirinç, yumurta, yağ, bal mumu, şarap ile hayvanlar için ot ve yem ile beraber altı araba ile kırk at temin edilerek, bütün masrafları Boğdan Voyvodası tarafından Boğdan Cizyesi'nden karşılanmıştır. Bkz. BOA,*Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi*, 1838/10, 25 M 1125 (21 Şubat 1713).

askerlerden korunması ve güvenli bir şekilde geçişleri için önlemler alınmıştır.[65] Rus elçi ve adamlarının yol boyunca güvenliklerinin sağlanması için Rumili Valisi[66] ve Bender Muhafızı görevlendirilmiştir.[67] Rus elçi, Bender'e vardığında kendisi ile ilgilenmesi için bir mübaşir vazifelendirilirken, İstanbul'a varıncaya kadar da yanına silahlı adamlar verilmiştir.[68]

Diğer Avrupalı elçiler gibi İsveç elçisi de İstanbul'da ikamet etmekteydi. O, Galata'da hükümet tarafından kendisine kiralanan bir binada gündelik politikaları takip etmekte,[69] hükümet nezdinde girişimlerde bulunarak, İsveç kralının ilticasının devamı için elinden gelen her şeyi yapmaktaydı.[70] Diğer Avrupalı devletlerden Fransa Elçisi Desaleurs İsveç kralının menfaatlerini savunurken, Alman imparatorunun elçisi onun aleyhine çalışmaktaydı. İngiliz ve Felemenk elçileri ise tarafsız gibi görünüp ticari menfaatlerinden dolayı Rusya'nın lehine hareket etmekte, İsveç kralının bir an önce ülkeden çıkarılması veya Rusya'ya teslim edilmesi için uğraşmaktaydılar.[71]

İsveç kralını Bender'de ağırlayan Osmanlı devlet adamlarının bu konudaki tavrı, Avrupalı elçilerden bağımsız değildi. Sadrazam Çorlulu Ali Paşa Rusya ile bir savaşı göze alamadığı için İsveç kralı ile Kazak hatmanını Rusya'ya teslim etmek istiyordu.[72] Bu yüzden III. Ahmed onu görevinden alarak yerine Baltacı Mehmed Paşa'yı getirmiştir.[73]

JHS
148
History Studies
Volume 6
Issue 1
January
2014

[65] Özi Beylerbeyi olup hala Bender Muhafazası Mustafa Paşa'ya gönderilen Evâsıt-ı Receb 1125 (3-12 Ağustos 1713) tarihli hüküm için bkz. Mühimme *Defteri*, 120, H.8, s.6.

[66] Rumili Valisi olup Hotin tarafına ser asker olan Abdi Paşa'ya yazılan Evâsıt-ı Receb 1125 (3-12 Ağustos 1713) tarihli hüküm için bkz. BOA, *Mühimme Defteri*, 120, H.9, s.7.

[67] Özi Beylerbeyi olup Bender Muhâfızı Mustafa Paşa'ya hüküm ki: "Hâlâ Moskovlu Vilâyeti'nden çıkub der-i devlet-i medârıma gelmek üzere tevcîh ve azîmet ve Bender'e dâhil olan Moskovlular'ın evvel bu cânibe irsâli mühimm ve muktezi olmağla imdi sen ki, mîr-i mirân-ı mûmâ ileyhsin bu minvâl-ı meşrûh der devlet-i medârıma gelmek üzere Moskov hudûdundan çıkub Bender'e dâhil olan Moskovlular'ın kat'en bir an meks ve tevakkuf ettirilmeyub emâna ve sâlihen bir gün evvel ve bir saat mukaddem der devlet-i medârıma irsâl eylemek bâbında fermân-ı âlî-şânım sadır olmuştur.", Bkz. BOA, *Mühimme Defteri,* 120, H.17, s.9, Evâsıt-ı Receb 1125 (3-12 Ağustos 1713).

[68] Bender Muhafızı Mustafa Paşa'ya gönderilen Evâil-i Şaban 1125 (2-11 Eylül 1713) tarihli hüküm için bkz. BOA, *Mühimme Defteri*, 120, H.44, s.17.

[69] İsveç elçisi için Galata'da kiralanan haneye hükümet tarafından yevmiye 240 akçe ödenmekle beraber, bir aylığına tutularak ücreti hazineden peşin ödenmiştir. Bkz. BOA, *Bab-ı Defteri Büyük Rûz-nâmçe Kalemi*, 179/4-112; 179/5,16, 29 Şaban 1123 (12 Ekim 1711) İsveç Elçisi İstanbul'da kalmaya başladığı Ramazan ayından itibaren ise günlük nafakası 2000 akçeyi bulmuş, kendisine iki aylık nafaka bedeli Hazine-i âmireden peşin tahsis edilmişti. Bkz. BOA, *Bab-ı Defteri Büyük Rûz-nâmçe Kalemi,* 179/5-78-79, 29 Şaban 1123 (12 Ekim 1711). İsveç Elçisinin 1123 Muharremi (19 Şubat 1711) tarihinden itibaren bir aylık masrafı da 40.000 akçe olarak hesaplanmıştır. Bkz. *İbnülemin Hariciye*, 735, 29 Zilhicce 1122 (18 Şubat 1711).

[70]BOA, *D.BŞM*, 1833/57, 17 Receb 1126 (29 Temmuz 1714). İsveç elçisinin Galata'da bütün ihtiyaçlarının görülmesi için de Divan çavuşlarından Abdullah görevlendirilmişti. Bkz. *Bab-ı Defteri Büyük Rûz-nâmçe Kalemi,* 179/4-103, 29 Şaban 1123 (12 Ekim 1711).

[71] Voltaire, *a.g.e*, s.229-30.

[72] Kantemir, Çorlulu Ali Paşa'nın sadrazamlıktan alınmasında İsveç kralının temel rolü olduğunu iddia eder. Bk. Dimitri Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi*, Çev. Özdemir Çobanoğlu, C.II, Cumhuriyet Kitap Kulübü, İstanbul 1999, s.857.

[73] Akdes N. Kurat, *Türkiye ve Rusya (XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri 1798-1919)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1970, s.18-19; Yalçınkaya, *a.g.m*, s.482. Çorlulu Ali Paşa'nın sadrazamlıktan alınması hususunda ayrıca bkz. Hakan Yıldız, *Haydi Osmanlı Sefere ! Prut Seferi'nde Organizasyon ve Lojistik*, İşbankası Yayınları, İstanbul 2006, s.98.

İsveç kralının Osmanlı Devleti'ne sığınması ve Rusların öteden beri takip ettiği Karadeniz siyaseti, bu iki devlet arasında savaşı kaçınılmaz kılıyordu.[74] Kral da Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki çatışma çıkmasını arzu etmekteydi. Bu yüzden yardımcısı Leh General Poniatovski'yi İstanbul'a göndererek padişah ve Gülnuş Valide Sultan ile görüştürmüştür.[75] Bundan başka elçisi Thomas Funck da İstanbul'da devlet ileri gelenleri ile görüşerek Osmanlı Devleti'nin Rusya ile barış yapmayacağına dair teminat almıştır.[76]

İsveç kralının gayretleri neticesini göstermiş ve 1710 Kasımında Rusya'ya harp ilan edilmiş ve 21 Temmuz 1711'de Çar Petro'nun ordusu Prut Nehri boyunca kuşatılmıştı.[77] Çar, Baltacı Mehmed Paşa'dan barış isteyerek Azak Kalesi'ni Osmanlı Devleti'ne iade etme, Tayğan[78] ve Dinyeper boyundaki kalelerini yıkma, Lehistan işlerine karışmama ve İsveç kralının memleketine gitmesine engel çıkarmama konusunda tekliflerde bulunmuştur.[79] Bu sırada ordugahta bulunan Kırım hanı ve İsveç Generali Poniatovski'nin karşı çıkmasına rağmen Baltacı Mehmed Paşa 21 Temmuz 1711'de Ruslarla anlaşma yapmış ve İsveç kralını memleketine gönderme konusunda gizlice onlara teminat vermiştir.[80] Bu nedenle 30 Temmuz'da kralın yardımcısı Poniatovski'yi çağırarak bunu kendisine bildirmiş, Poniatovski bunu kabul etmediği halde sadrazam onu dinlemeyerek kralı memleketine göndermesi için Rumeli Valisi Hasan Paşa'yı vazifelendirmiştir.[81] Bu amaçla Poniatovski'yi Bender'e göndererek kralın gerekli hazırlığını yapmasını istemiş, 5 Ağustos 1711'de Bender'e varan Poniatovski olan biteni krala anlatmıştır. XII. Şarl ise sadrazamın emri ile memleketine dönmek istemediği gibi, emrinde bulunan 10.000 yakın Lehli, Kazak ve İsveçli asker ile Rusya'ya akınlar düzenlemek istiyordu.[82] Sadrazam ise kralın memleketine hemen dönmesini istiyordu. Bu amaçla onunla görüşüp dönüşünü kolaylaştırmak için Tercüman İskerletoğlu'nu İsakçı'dan Bender'e göndermişti. İskerletoğlu yanında bir at arabasını götürerek memleketine dönüşte kullanması için krala teslim etmişti[83]. Ayrıca onun ağırlıklarını taşınması için Elhac

JHS
149
History Studies
Volume 6 Issue 1 January 2014

[74] Emecen, *a.g.m*, s.58.
[75] Yıldız, *Prut Seferi*, s.87.
[76] Akdes N. Kurat, *Prut Seferi ve Barışı*, C.II, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1953, s.636-37; Vasili Klyuchevsky, *Peter The Great*, Beacon Press, Boston 1984, s.69.
[77] Osman Köse, "XVIII.Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri", *Osmanlı*, Ed.Güler Eren, C.I, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, 540.
[78] Yapılan anlaşma üzerine Azak Kalesi'nin Ruslardan teslim alınması, mümkün olmaz ise Erzurum Valisi Ali Paşa ile Trabzon Valisi Mehmet Paşa kalenin zabtı ile görevlendirilmişler, eğer bu da mümkün olmaz ise İstanbul'da bulunan Rus elçilerinin hapsedilmesine karar verilmiştir. Bkz. *Nâme-i Hümâyûn Defterleri*, 6, s.231-36, 22 Muharrem 1124 (1 Mart 1712).
[79] Mackenzıe-Cuuran, *A History of Russia*, s.229; Kurat, *Türk-Rus İlişkileri,* s.21. Ruslarla yapılan anlaşma şartlarının uygulanması ve yakından takibi için görevlendirilen Özi Valisi İsmail Paşa'ya gönderilen mektup için bkz. *Nâme-i Hümâyun Defteri*, 6, s.233-34, 22 Muharrem 1124 (1 Mart 1712).
[80] Susana Andea, " The Romanien Principalites in the 17thCentury", *History of Romania*, Unıversul S.A., Cluj-Napoca 2006, s.351.Baltacı Mehmed Paşa'nın imzaladığı anlaşma için ayrıca bkz. Refik, *Baltacı ve Büyük Petro*, s.83-86.
[81] İsveç kralının Bender'den ülkesine gönderilmesi hususunda Rumili Valisi Hasan Paşa'nın görevlendirilmesi ile ilgili. bkz., Refik, *Demirbaş Şarl,* s.40-41.
[82] Kantemir, İsveç Kralı'nın Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan anlaşmayı engellemek için Bender'den Türk karargahına geldiğini; ancak bu anlaşmayı önleyemediğini söyler. Bkz. Dimitri Kantemir, *a.g.e*, II, s.867.İsveç Kralı Şarl'ın, imzaladığı anlaşma dolayısıyla Baltacı Mehmet Karşı olan tavrı için ayrıca bkz. Refik, *Baltacı ve Büyük Petro,* s.86-87.
[83] İskerletoğlunun götürdüğü araba 8000 akçe masrafla temin edilmişti. Bkz. BOA, *Bab-ı Defteri Büyük Rûz-nâmçe Kalemi,* 179/3-7, 17 Şaban 1123 (30 Eylül 1711).

İbrahim Ağa tarafından bir araba hazırlandığı gibi,[84] 32 adet sirem arabası kiralanmıştı.[85] Kralın kalabalık maiyeti ve ağırlıklarının nakli için de Eflak Vilayeti'nden de 500 öküz arabaları tutulmasına karar verilerek, bu iş için Bender Defterdarı Mehmed Efendi görevlendiril[miştir.86] Arabalar 1 Temmuz-27 Ekim 1712 tarihleri arasında dört aylık olarak kiralanmış ve her bir arabaya aylık 1000'er sağ akçe ücret ödenmiştir. Arabalardan her birine ikişer çift büyük öküz koşularak arabaların ''kavi ve müstahkem'' olmasına dikkat edilmişti[87]. Bu arabalardan biri İsveç kralı için özel olarak hazırlanırken,[88] İstanbul'dan 300 deve ve at gönderilmiş, bu hayvanların konaklayacağı menzillerde ihtiyaçlarının görülmesi için civarda bulunan kazaların halkı sorumlu tutulmuştur.[89]

Kralın memleketine gönderilmesi ve Rusya'ya karşı bir zafer kazanıldığını bildirmek için sadrazam, Kahyası Osman Ağa'yı İstanbul'a göndermişti.[90] Çarın ordusunu fırsat varken salıverdiğini, üstelik İsveç kralını zorla memleketine göndermek istediğini duyan padişah,[91] 20 Kasım 1711'de sadrazamı görevinden alarak Limni Adası'na sürgüne gönderirken,[92] sadrazamı anlaşmaya zorlayan Kahyası Osman Ağa'yı idam ettirip bütün mal varlığına el koydurdu.[93]

Baltacı Mehmed Paşa'nın görevden alınmasından sonra yerine Yeniçeri Ağası Yusuf Paşa getirildi. Baltacı Mehmed Paşa Rusya ile anlaştığı zaman Yusuf Paşa yeniçeri ağası idi. Bu konuda onun da Ruslara karşı zayıf tavırları ve ihmallerinin olduğundan görevinden alınarak yerine Nişancı Silahtar Süleyman Paşa getirildi.[94]

Bütün bu olaylar olurken, İsveç kralının memleketine dönmeye niyeti olmadığı anlaşıldı. Ancak başta sadrazam olmak üzere bazı devlet adamları Rusya ile anlaşma imzalarken onu memleketine göndereceklerine dair söz vermişlerdi.[95] Üstelik yeni Sadrazam Süleyman Paşa ve diğer devlet erkanının fikirleri de İsveç kralının Osmanlı Devleti ile Rusya arasında problem çıkardığı yönünde olduğu için kral bir an önce memleketine gönderilmeliydi.[96] Bu durum İsveç kralının elçisi Funck'a bildirilmiş; ancak kral memleketine gitmek için kendini güvende hissetmediğini söylemişti. Bunun üzerine Osmanlı idarecileri,[97] eğer kral memleketine gitmek istemez ise başka bir yerde ikamet ettirilip reaya

JHS
150
History Studies
Volume 6
Issue 1
January
2014

[84] BOA, *Bab-ı Defteri Büyük Rûz-nâmçe Kalemi,*179/3-4, 16 Şaban 1123(29 Eylül 1711).
[85] Arabalar için yevmiye 80'er akçe ücret ödeneceği ve arabaların 50 gün görevde olacağı hesaplanmıştır. Bkz. BOA, *Bab-ı Defteri Büyük Rûz-nâmçe Kalemi,* 179/12-41, 2 Zilkade 1123 (12 Aralık 1711).
[86] BOA, *Bab-ı Defteri Büyük Rûz-nâmçe Kalemi,* 179/2-104, 15 Şaban 1123 (28 Eylül 1711).
[87] Araba sahiplerine verilecek ücretleri 1124/1712 yılı cizyelerine takas olunmuştur. Bkz. BOA, *Cevdet Hariciye,* 1542, 27 Ramazan 1124 (28 Ekim 1712).
[88] İsveç Kralı için hazırlanan araba için 2400 akçe masraf edilerek bu para Hazine-i Âmire'den karşılanmıştır. Bkz. BOA, *Bab-ı Defteri Büyük Rûz-nâmçe Kalemi,* 179/2-103, 22 Şaban 1123 (5 Ekim 1711).
[89] BOA, *İbnülemin Hariciye,* 749, 21 Cemâziyelâhir 1124 (26 Temmuz 1712).
[90] Kurat, *Prut Seferi,* C.II, s.621-25.
[91] Köse, *a.g.m,* s.540.
[92] BOA,*Bab-ı DefteriBaşmuhasebe Kalemi*, 1833/40, 24 Şaban 1126 (26 Eylül 1712). Jorga ise Baltacı Mehmed Paşa'nın Limni'ye sürgün edildiğini söyler. Bkz. Nikole Jorga, *a.g.e,* C.IV, s.264.
[93] Voltaire, Osman Ağa'nın el konulan malları arasında Çariçe Katerina'nın yüzüğü ve yirmi bin Rus ve Saksonya altını olduğunu söyler. Bkz., *a.g.e,* s.228.
[94]*Raşid Tarihi*, C.III, s.386-87.
[95] Parry, *a.g.e,* s.206.
[96] Kurat, *Prut Seferi,* s.678; *Raşid Tarihi* C.III, s.390.
[97] Akdes N. Kurat, *The Despatches of Sir Robert Sutton, Ambassador in Constantınapole (1710-1714*), Royal Historical Society, London 1953, s.17-18.

gibi muamelesi görecek, bunu da kabul etmezse zorla memleketine gönderileceğini kendisine ilettiler.[98] Kralı ülkesine dönmeye zorlamak için de kendisine yapılan ödemeler durdurulmuş, günlük ödeneği de 414,5 kuruştan 50 kuruşa indirilmiştir.[99]

3. Kralın Dimetoka'ya Yerleştirilmesi

İsveç kralına daha önce birkaç defa memleketine dönmesi için haber gönderildiği halde o, türlü bahanelerle memleketine dönmek istememişti.[100] Ancak Rusya ile yapılan anlaşmanın yürürlüğe girmesi için 5 Muharrem 1125/1 Şubat 1713'de bütün devlet erkanı toplandı ve toplantı sonunda onun memleketine gönderilmesine karar verildi. Bunun için Kırım Hanı ile Bender Muhafızı görevlendirilerek dönüş hazırlıklarının yapılmasına başlandı.[101] Padişah, Bender Muhafızı ve Kırım hanına verdiği emirle, borç verilen parayı tamamen İsveç kralına teslim ettikten sonra onu Bender'den memleketine doğru yola çıkarıp Leh topraklarından geçirdikten sonra İsveç'e ulaştırmalarını istemişti.[102] Ancak İsveç kralı ülkesine gitmekte yine tereddüt gösterir ise Selanik Kalesi'ne nakledilecekti. Bu görevle de Bender'de bulunan Ohri ve Avlonya sancakları Mutasarrıfı Mustafa Bey vazifeli kılınmıştı. Mutasarrıf Mustafa Bey'in yanına Selanik'e kadar muhafız olarak süvari askerlerinden başka, bir miktar tatar askeri görev yapacaktı.[103] Bunun sağlanması için de Kırım hanına atlas kese içinde bir mektup gönderildi.[104]

Bender'e gönderilen Çavuşbaşı Ahmed, İsveç kralını memleketine ulaştırmada mübaşir olarak da vazifeli kılınmıştı. Çavuşbaşı Ahmed ile gönderilen emre göre kral ve maiyeti bir an önce hazırlıklarını tamamlayıp kralı Lehistan'dan geçirdikten sonra İsveç hududuna kadar götüreceklerdi. Yol koşullarının buna göre sağlanması ve yolculuk sırasında gerekli ihtimamın gösterilmesi konusunda uyarılmışlardı.[105]

XII. Şarl kendisine devlet tarafından verilen paraları aldığı halde hayatının tehlikeye düşeceği endişesi ile memleketine gitmekte tereddüt etmiş, bu durum Kırım hanı, Özi valisi ve Bender muhafızı tarafından hükümete bildirilmişti. Bunun üzerine padişahın huzurunda

[98] *Raşid Tarihi*, C.III, s.390. *Raşid Tarihi*, C.IV, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih, nr.286, s.3. İsveç Kralı Şarl'ın memleketine gönderilmesi hususunda devlet adamları arasında yapılan müzakere için ayrıca bkz. Halim Giray Sultan, *Gülbüni Hânân*, Haz. M.Sadi Çögenli-Recep Toparlı, Erzurum: Fen-Ede.Fak.Ofset Tesisler , Erzurum 1990, s.134.

[99] Kralın günlük tayinatının kesilmesi için Bender Defterdarına yazılan emir için bkz. BOA, *Başmuhasebe Kalemi,* 1750/18, 1 Muharrem 1125 (28 Ocak 1713). Krala verilen günlük tayinat miktarının düşürülmesi hususunda ayrıca bkz. Refik, *Demirbaş Şarl*, s.45; Kurat, *Prut Seferi*, s.681-83.

[100] BOA, *Nâme-i Hümâyûn Defterleri*, 6, Evahir-i Rebîülevvel 1124 (28 Nisan-7 Mart 1712), s.244. İsveç kralına yazılan name için ayrıca bkz. Refik, *Demirbaş Şarl*, s.54-55.

[101] -BOA, *Bab-ı DefteriBaşmuhasebe Kalemi*, 1727/98, 7 Ramazan 1124 (8 Ekim 1712).

[102] Bender Muhafızı Vezir İsmail Paşa'ya yazılan Evâsıt-ı Şevval 1124 (11-20 Kasım 1712) tarihli hüküm için bkz. BOA, *Mühimme Defteri*, 119, H.1144, s.285-86. Kralın Lehistan üzerinden gönderilmesi hususunda Bender Muhafızı İsmail Paşa ve Kırım Hanı Devlet Giray'a yazılan hatt-ı hümayun için ayrıca bkz. Refik, *Demirbaş Şarl,* s.50-51.

[103] Bender Muhafızı İsmail Paşa'ya gönderilen Evâsıt-ı Zilhicce 1124 (9-18 Ocak 1711) tarihli hüküm bkz. BOA, *Mühimme Defteri*, 119, H.1525, s.327.

[104] BOA,*Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi*, 1750/79, 6 Muharrem 1125 (2 Şubat 1713).

[105] BOA, *Mühimme Defteri*, 119, H.1526, s.327-328, Evâsıt-ı Zilhicce 1124 (9-18 Ocak 1711).

yapılan müzakerede, ona memleketine gitmesi için son defa teklifte bulunulması, bunu kabul etmediği taktirde Edirne'ye getirtilerek alınacak karara göre hareket edilmesi uygun görüldü.[106]

Kırım hanı İsveç kralının memleketine dönüşünü sağlamak için hazırlık yapılırken,[107] kral yol güvenliğinin bulunmadığı ve yola çıkması halinde hayatının tehlikede olacağını söyleyerek Osmanlı topraklarından ayrılmayı kabul etmedi. [108] Bunun üzerine kralı Edirne'ye getirmek üzere Kapıcıbaşı Yusuf Ağa ve Çavuşbaşı Türk Ahmed Ağa Bender'e gönderildiler. Fakat kral bu talebe silahla karşı koydu. Yedi gün süren bu çatışmada her iki tarafta ciddi zayiat verdi. Nihayet 12 Şubat 1713'de kral ve maiyeti yakalandı.[109]

İsmail Paşa ve Kırım Hanı, durumu merkeze iletmişler, kral da onlardan şikayetçi olmuştu[110]. Olay sonrasında İsveç kralı Bender Kalesi'nde bulunan Paşa Konağı'nda birkaç gün gözetim altında tutulduktan sonra, Edirne'ye[111] getirilerek Demirtaş Kasrı'na yerleştirildi.[112] Burada bir süre kaldıktan sonra Dimetoka'ya[113] gönderilerek kendisine kiralık bir konak tahsis kılındı. Kralın Edirne'de kaldığı süre boyunca bütün masrafları Edirne Cizyesi'nden karşılanmıştır.[114]

İsveç kralının Bender'den zorla Dimetoka'ya getirilmesi, Osmanlı efkar-ı umumiyesi tarafından çok kötü karşılanmıştı. Bu işe sebebiyet verenlerin başında bulunan Şeyhülislam Ebezade Abdullah Efendi, Kırım Hanı Devlet Giray ve Veziriazam Süleyman Paşa görevlerinden azledilirken, Bender Muhafızı İsmail Paşa ise 29 Mart 1713'te Azak Kalesi Muhafızlığı ile görevlendirilirken, bir ay sonra bütün malları müsadere edilerek Sinop'a sürgün edildi. Böylece yapılan hata düzeltilmeye çalışıldı.[115]

Şeyhülislam Ebezade Abdullah Efendi 14 Mart 1713'de görevden el çektirilirken, Kırım Hanı Devlet Giray ise 29 Mart 1713'de görevinden alınarak Sakız Adası'na sürgüne

[106] *Ahmet Cavid Bey'in Müntebehatı*, s.176. İsveç kralının memleketine gönderilmesi hususunda padişahın huzurunda yapılan toplantı neticesinde onun ülkesine gitmemesi halinde zorla Dimetoka'ya götürülmesi hususunda bkz. Refik, *Demirbaş Şarl*, s.70-71.

[107] Akdes N. Kurat, *İsveç Kralı XII. Karl'ın Türkiye'de Kaldığı Zamana Ait Metinleri,* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Enstitüsü, İstanbul 1943, s.4-5.

[108] "İsveç kralı gitmeğe ta'annüd edip ceng ü cidâl etmekle sâkin olunduğu mahal âteşe urulup cengâverleri kırılup eşyâsı garet ve kendisi giriftardır. Beni düşmenim eline vermektense öldürmeniz hayırlıdır'' demiştir. Bkz. Ahmet Cavid Bey, *a.g.e*, s.176.

[109] Voltaire, kralın çatışmada yaralandığını ve parmaklarının kesildiğini ifade etmektedir. Bkz. Voltaire,*a.g.e*, s.261. Silahtar da İsveç kralının parmaklarının karşı koyması sırasında bir yeniçeri tarafından onun kral olarak bilinmediğinden kaza sonucu kılıçla kesildiğini belirtir. Bkz. *Nusrename*, s.778.

[110] Padişah ile İsveç Kralı arasında geçen dialogda: "Niçin sen ta'annüd edip fermân-ı hümâyunuma ita'at eyelemedin" diye sual buyruldukta, "Tatar Han ve İsmail Paşa bana arz eyleyüp anlatmışlar. Ben pâdişahın abd-ı memlûkuyum deyu avfını rica etmekle müsâ'ade buyuruldu." Bkz. Ahmet Câvid Bey, *a.g.e*, s.176.

[111] Ahmet Câvid Bey'in Müntebehatı'nda onun Edirne bir çiftliğe yerleştirildiğinden bahsedilir. Bkz. s.176. İsveç kralının Bender'den hareketinden itibaren sırasıyla Bender, Konak, İsmail, Tolcı, Babadağı, Karasu, Delvine, Hacıoğlu, Prevadi, Gödüs ve Paşa Köyü menzilleri takip edilerek Edirne'ye getirilmiştir. Bkz. BOA,*Bab-ı Defteri Mevkufât Kalemi*, 749/130, 27 Receb 1125 (30 Ağustos 1712).

[112] Voltaire, *a.g.e*, s.272.

[113] Türkiye sınırına yakın Edirne'nin 40 km güneyinde ve Uzunköprü'nün 20 km batısında küçük bir kasabadır. Bkz. Machiel Kiel, '' Dimetoka'', *DİA*, IX, İstanbul 1994, s.305.

[114] Edirne kadısı, bostancıbaşı, cizye muhasebecisine gönderilen 29 Şaban 1126/ 9 Eylül 1714 tarihli hüküm. Bkz. BOA, *Maliyeden Müdevver Defterler*, 3139, s.405.

[115] Refik, *Demirbaş Şarl*, s.72-73. Ayrıca bkz. *Ahmet Cavid Bey*, *a.g.e*, s.177; Parry, *a.g.e*, s.208. Voltaire ise Bender muhafızının Ege adalarından birine gönderildiğini ifade eder. Bkz. *a.g.e*, s.271.

gönderildi.[116] Rodos Adası'nda sürgün bulunan Kaplan Giray da yeni Kırım hanı olarak görevlendirildi.[117] Veziriazam Süleyman Paşa ise önce kaptan-ı deryalığa,5 Ocak 1714'de ise kalyonlar kaptanlığına getirildi.[118]

1713 Şubatı'nda İsveç kralı Dimetoka'ya gönderildikten sonra burada ikameti için kendisine bir konak tutulmuş, ücreti ise Edirne Cizyesi'nden Cizyedar Şaban Ağa tarafından temin edilmişti.[119] Kiralanan bu konağa günlük 760 sağ akçe ücret ödenirken, burada kaldığı her gün için de ayrıca 13.695 akçe masraf edilmiştir.[120] İsveç Kralı konakta bulunduğu sırada 227 yeniçeri askeri muhafız olarak yanına görevlendirilmiştir.[121]

4. İsveç Kralının Kesin Olarak Memleketine Gönderilmesi

Demirbaş Şarl 1713 Şubatı'ndan 1714 Ekimine kadar kalmıştır.[122] Kral Ağustos 1714'te kendi rızası ile ülkesine döneceğini bildirdi.[123] Bunun üzerine, Macaristan ve Erdel üzerinden dönüş iznini gösteren name-i hümayun 16 Şaban 1126/27 Ağustos 1714'de Divan-ı Hümâyun'da gerçekleştirilen bir törenle İsveç elçisine takdim edilmiştir.[124] Yolların güvenliğini kontrol etmek için casuslarını gönderen Şarl, bundan emin olduktan sonra memleketine dönüş için hazırlıklara başladı.[125] Gerekli hazırlıkları yapması için Dergâh-ı Muallâ kapıcıbaşlarından Mustafa ile Cizye Muhasebecisi Şükrü Hüseyin vazifelendirildi.[126] Dönüş hazırlıkları yapan krala hediye olarak mücevher kılıç ile Has ahırdan (Istabl-ı Âmire) 10 adet at çıkarılarak üzengileri som altın ile süslendikten sonra, iki görevli ile beraber Dimetoka'ya gönderilmiştir.[127]

Ülkesine dönecek İsveç kralına konaklama sırasında kullanacağı oba çadırı için gerekli ''kandilli zokak'' ve ''sütun ve yaldızlı nühas kovan'' ve ''cedid yaldızlı top''

[116]"Sabık Kırım Hanı olan Devlet Giray Han'a Hüküm ki: Sen ki müşârün-ileyh Kırım hânlığından hat-ı hümâyûnum şevket makrûnumla azl olunmuşsundur. İmdi Dergâh-ı Muallâ Kapıcıbaşlarından Süleyman Paşazade Yusuf dâme mecdühû ile iş bu emr-i şerifim sana vâsıl oldukta, kat'an te'hîr ve tevakkuf etmeyub, mumâ-ileyh Yusuf ma'rifetiyle bulunduğun yerden Sakız Cezîresi'ne varıp ikamet etmek üzere…" BOA, *Mühimme Defteri*, 119, H.1536, Evâil-i Rebîülevvel 1125 (28 Mart-6 Nisan 1713), s.377. Mehmet Efendi ise Kırım hanının Edirne'ye çağrılarak Rodos'a sürgün edildiğini belirtir. Bkz. *Raşid Tarihi,* C.IV, s.4, 12.

[117] Eski Kırım Hanı Kaplan Giray'ın yeniden hanlığa getirilmesi için bkz. BOA, *Mühimme Defteri*, 119, H.1509-1510, Evâsıt-ı Safer 1125 (9-18 Mart 1713), s.371.

[118] İsmail Paşa'nın Bender muhafızlığına atanması için bkz. BOA, *Mühimme Defteri*, 119, H.1533, Evâil-i Rebîülâhir 1125 (28 Mart-6 Nisan 1713), s.1533.

[119] BOA, *Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi*, 1833/62, 27 Şaban 1126 (7 Eylül 1714).

[120] BOA, *İbnülemin Hariciye,* 1225, 13 Safer 1126 (11 Mart 1713).

[121]İsveç Kralı'nın güvenliğinden sorumlu yeniçerilere her gün için 50 kıyye et ile 227 çift ekmek tayin edilmiştir. Bkz. BOA, *İbnülemin Hariciye*, 1225, 25 Safer 1126 (23 Mart 1713).

[122] Kıel, '' Dımetoka'', s.307.

[123]*Raşid Tarihi*, C.IV, s.25.

[124] Osmanlı Devleti'ni ziyaret yabancı elçilerin ağırlanması, onlara ziyafet verilmesi ve hilat giydirilmesi ilgili bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı,*Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988, s.294-95.

[125] Mehmet Topal, *Nusretnâme (Tahlil ve Metin 1106-1133/1695-1721)*, Doktora Tezi, M Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2001, s.815; Jorga, *a.g.e*, C.IV, s.269.

[126] Edirne ve Dimetoka kadıları ile Edirne Bostancıbaşı'na gönderilen 14 Şaban 1126 (25 Ağustos 1714) tarihli hüküm için bkz. *Maliyeden Müdevver Defterler*, 3139, s.391.

[127]BOA, *Bab-ı DefteriBaşmuhasebe Kalemi*, 1835/20, 13 Ramazan 1126 (22 Eylül 1714). Bu atların hazırlığı ihtiyaçlarının giderilmesi için ayrıca bkz. BOA, *Bab-ı DefteriBaşmuhasebe Kalemi,* 1835/21, 10 Ramazan 1126 (19 Eylül 1714).

Mehterhane-i Âmire'de[128] mevcut bulunmadığından dışarıdan satın alınarak 221 kuruş ödenmişti. Mehterhane-i Âmire'den ise'' şilte'' , bir''cedid oba'', ''muşamma '' ve ''muytab'' temin edilmişti.[129] Ayrıca kralın kendi yerine vekil tayin ettiği elçisine de çadır ihtiyacı da Hassa Mehterbaşı Abdullah Efendi tarafından temin edildi. Bu malzemelerin Dimetoka'ya nakli için dört sirem arabası tutularak 40 kuruş ücret ödendi. İsveç kralına, memleketine dönerken Dimetoka'dan Yergögü'ne kadar masrafları için de 5000 kuruş nakit olarak verildi.[130]

Tablo4: Memleketine Dönecek İsveç Kralı ve Maiyetine Temin Edilen Çadır ve Malzemeler:[131]

Kral için Mehterhaneden Temin Edilen		**Kral için Satın Alınan**		
Türü	**Sayısı**	**Türü**	**Birim Fiyatı (Kuruş)**	**Sayısı**
zemini kırmızı boğasa şilte	1(adet)	Kandilli ve mızraplı zokak	90	2 (çift)
Halep Eyaleti cedid oba	1(adet)	Cedid sütun ve yaldızlı nühas kovan	26	1 (adet)
18 Hazneli muşamma	1 (adet)	Cedid yaldızlı top	15	1 (adet)
Muytab örme	1(adet)			
Şilte	6 (adet)			
Kralın Vekil Elçisi için Mehterhane-i Âmireden Temin Edilenler				
Türü	**Sayısı**	**Türü**	**Sayısı**	
10 Hazneli çadır	16	Kırmızı haşme	1	
Sekban çergesi	8	Beyazdibalı haşme	5	
Kebir Matbah	1	-	-	

[128] Osmanlı Devleti'nde, saray teşkilatında mehterhâne ismi, mûsiki takımının yanısıra çadır işleri için de kullanılmıştır. Bkz. Nuri Özcan, "Mehter", *DİA*, C.XXVIII, Ankara 2003, s.545. Mehterhâne-i Âmire (Hümâyûn), daha çok padişahın çadırlarının muhafaza edildiği yer olduğu halde, sefer, göç ve lüzumlu olduğu anda buradan duruma göre çadırlar çıkarılırdı. Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988, s.453.

[129] BOA, *Bab-ı DefteriBaşmuhasebe Kalemi*, 1835/71, 17 Ramazan 1126 (26 Eylül 1714).

[130] BOA, *Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi*, 1835/81, 17 Ramazan 1126 (26 Eylül 1714).

[131] BOA, *Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi*, 1835/71; *Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi*, 1835/81.

JHS
154
History Studies
Volume 6
Issue 1
January
2014

Kral, 60 araba ve 300 beygirden oluşan[132] ağırlıklarıyla Dimetoka-Rusçuk- Eflak-Yergögü yoluyla Macaristan'a gidecek, buradan Zukal Boğazı'nın içinde bulunan Berin Kalesi'ne kadar götürülecekti.[133] İsveç kralının Yergögü'nden Macaristan topraklarına kadar olan güzergah üzerinde yiyecek ve zahire ihtiyacını karşılamakla Eflak Voyvodası sorumlu tutulmuştu. Eflak Voyvodası'na yardımcı olması için de Dergah-ı Âli kapıcıbaşlarından Abaza Koca Mustafa görevlendirilirken,[134] Yeniçeri Ocağı'ndan Turnacı Nemçe Hasan Ağa da ona muhafız kılınmıştı.[135] İsveç kralının güzergah üzerindeki bütün ihtiyacını, Mübaşir Mustafa Ağa satın alarak karşılamıştı.[136] Mustafa Ağa aynı zamanda kralın yol boyunca eşyalarının naklini sağlayacak araba ve atları temin etmekle de vazifelendirilmişti.[137] Bu konuda Mübaşir Mustafa'ya, Cizye Muhasebecisi Şükrü Hüseyin yardımcı olmak maksadıyla görevlendirilmişti.[138]

İsveç kralı ve adamları Dimetoka'dan hareket ettikleri vakit fazladan at ve sirem arabasına ihtiyaç duymaları halinde, Mübaşir Mustafa bunları Edirne ve kazalarından satın alacak, ona bu konuda Edirne ve Dimetoka kadıları ile Edirne Bostancıbaşı yardımcı olacaklardı.[139] Arabalar ile beraber ve atların temini için Hazine-i Âmireden para çıkarılarak Muhsibzade Abdullah adlı görevli ile gönderilmişti.[140].

XII. Şarl 400 kişiden oluşan maiyeti ile beraber10 Ramazan 1126/19 Eylül 1714'de memleketine gitmek için Dimetoka'dan hareket ederken,[141] onun başvekili askerleri ve diğer İsveçliler de Bender'de bulunmaktaydı. Kralla beraber bunların da İsveç'e dönüşleri için Bender'de bulunan başbakikulu ağa tarafından ayrı bir hazırlık yapıldı.[142] Başvekil General Separe ile 149 askeri de 1714 Ağustosunun sonlarında Kırım Hanı Kaplan Giray ile Bender muhafızının yardımıyla Başbakikulu Hasan Ağa tarafından Bender'den hareket ettirilerek Eflak hududuna getirilecekti. Bunların hareketlerinden evvel uzun süredir Bender'de ikamet ettikleri hanelerin kiraları ödenirken, kendilerine yeteri kadar yiyecek ile beraber araba ve binek at temin edilerek yola çıkarılmış, yol boyunca ihtiyaçlarının giderilmesi için de Kili Cizyesi malından 5000 kuruş nakit para gönderilmiştir.[143]

Dimetoka'da bulunan İsveç kralı 1126 Şaban/1714 Ağustosunda yolların güvenli olduğunu öğrenerek memleketine gitmek için izin istemiş, bunun üzerine Eflak Vilayeti üzerinden memleketine dönmesi için kendisine mektup yazılmış[144] ve Avusturya hududuna

JHS
155
History Studies
Volume 6 Issue 1 January 2014

[132] Voltaire, *a.g.e*, s.284.
[133] Topal, *a.g.t.*, s.816.
[134] BOA,*Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi*, 1833/70.
[135] Topal, *a.g.t.*, s.816.
[136] BOA, *İbnülemin Hariciye*, 1369, Gaye-i Ramazan 1126 (9 Ekim 1714).
[137] Dergâh-ı Muallâ Kapıcıbaşı Mustafa'ya yazılan Evâhir-i Şaban 1126 (1-9 Eylül 1714) tarihli hüküm için bkz. BOA, *Mühimme Defteri*, 120, H.854, s.225.
[138] Dergâh-ı Muallâ kapıcıbaşlarından Mustafa ile Cizye Muhasebecisi Şükrü Hüseyin'e yazılan Evâsıt-ı Şaban 1126 (12-21 Ağustos 1714) tarihli hüküm bkz. BOA, *Mühimme Defteri*, 123, H.402, 139.
[139] BOA, *Maliyeden Müdevver Defterler*, 3139, 29 Şaban 1126 (9 Eylül 1714), s.401.
[140] Muhsibzade Abdullah'a gönderilen Evâhir-i Şaban 1126 (1-9 Eylül 1714) tarihli hüküm. Bkz. BOA, *Mühimme Defteri*, 120, H.855, s.225.
[141] *Raşid Tarihi*, C.IV, s.25-26.
[142] BOA,*Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi,* 1833/59, 26 Şaban 1126 (6 Eylül 1714); *Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi*, 1833/60.
[143] BOA, *Mühimme Defteri*, 122, H.403, Evâsıt-ı Şaban 1126 (22-31 Ağustos 1714), s.139.
[144] İsveç kralına yazılacak mektuplarda kullanılmak üzere iki top kağıt tedariki için kağıtçıbaşına verilen emir için bkz., *Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi*, 1831/1, 13 Şaban 1126 (24 Ağustos 1714).

kadar yeterli miktarda Osmanlı askeri ile gönderilmiştir.[145] Hareketinden evvel tanınmamak için kral ve maiyetindeki on beş kadar zabite sakal bıraktırılmış ve1500 kadar askeri beş bölük haline getirilmiştir.[146] Her bölüğe üçer zabit verilerek Erdel, Macaristan, Budin, Viyana, Bavyera ve Hes'ten geçerek Stralsund sahil şeridinde beş koldan sevk ettiği askeri ile 1714 Ekiminde birleşmeğe muvaffak oldu.[147] İsveç kralı, Lehistan yolu ile gitme imkanı bulamayınca Fransa elçisi Osmanlı hükümetine bir takrir vererek İsveç ile Fransa'nın müttefik olduğu, bu nedenle İsveç kralının bir an önce memleketine dönüp Ruslar'la çatışmasının zaruri olduğu, ancak gidiş yolu olarak Leh ve Avusturya topraklarını kullanmaması, daha şimdiden Rus çarının bunu önlemek için bir tabur asker hazırladığını, Leh kralının da buna izin vermeyeceğini, alternatif olarak Macar topraklarının kullanılmak istenmesine rağmen, bunun mümkün olmayacağını ve Macarlara masraf çıkarılacağını belirtmişti. Bu durumun Osmanlı Devleti'nin menfaatine uygun olduğu, bu nedenle kralın Fransa yolu ile gitmesinin uygun olacağı, bunun için de Sakız Adası önünde 40'ar top çekerli savaş gemisinin bu işe tahsis edileceğini söylemişti. Ayrıca Fransa'dan 70 top çekerli iki adet savaş gemisinin de yola çıkarıldığı bildirilmişti.[148] Bu nedenle İsveç kralı, tehlikeli olan Lehistan yolunu bırakarak Avusturya üzerinden memleketine dönmüştür. Demirbaş Şarl Türkiye'de beş sene üç ay kalmıştır. Memleketine dönünce birçok yerin Rusların ve Danimarkalıların istilasına uğradığını görünce tekrar mücadeleye girmiş, 30 Ekim 1718'de Danimarkalıların elinde bulunan Frederikskall Kalesi'ni muhasara ettiği sırada şakağından aldığı bir kurşunla 36 yaşında hayatını kaybetmiştir.

İsveç kralı memleketine dönerken yanında Barabaş hatmanı da bulunmaktaydı. Barabaş hatmanı, bir süre İsveç kralının misafiri olarak kaldıktan sonra memleketine dönmek isteyince kral tarafından Hotin Kalesi'ne gönderilmişti. Daha sonra Hotin Muhafızı Abdi Paşa'ya tarafından buradan Siroz'a gönderilmiş, yol boyunca bütün ihtiyacı da karşılanmıştı. Siroz'a vardığında kendisine bir konak tahsis edilmiş ve bütün ihtiyaçları karşılanarak burada ikameti sağlanmıştır.[149]

SONUÇ

İsveç Kralı XII. Şarl'ın Osmanlı topraklarına sığınması neticesinde, Osmanlı devlet yönetimi onu konuk bir ülkenin kralı olarak görerek uzun süre Osmanlı topraklarında ikametine izin vermiş ve her türlü ihtiyacını gidermiştir. İsveç kralı, 1710 Temmuzundan 1714 Ağustosuna kadar nerdeyse beş yıl gibi uzun bir süre Osmanlı topraklarında ikamet etmiştir. Bu süre zarfında XII. Şarl, 1713 Şubatına kadar ikametinin büyük bölümünü Bender'de geçirmiştir. Burada ikameti sırasında İsveç kralı ve maiyetinin güvenlik, barınma ve parasal olarak bütün ihtiyaçları giderilmiştir; ancak kralın Osmanlı Devleti'nin misafiri iken bir Osmanlı-Rus barışının sağlanmaması hususunda gösterdiği aşırı çaba, onun ülkesine gönderilmesini gündeme getirmiştir. XII. Şarl'ın ülkesine gitmemek için direnmesi üzerine 1713 Şubatında Dimetoka'ya sürgün edilmiştir. O, 1714 Ağustosunda ülkesine dönünceye kadar bir buçuk yıl da burada ikamet etmiştir. İsveç kralının ülkesine dönüşünde Avrupa

[145] Kurat, *Despatches of Sir Robert Sutton*, s.203.
[146] Yorga, İsveç kralının askerlerinin dört bölük olarak ayrılıp Karpat geçitlerinden geçerek Macaristan topraklarında ilerlediklerini söyler..Bkz. Yorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.IV, s.269. Mehmed Efendi ise İsveç kralının yanında 2500 asker olduğunu ve bunları sınırdan geçmek için beş bölüğe ayırdığını belirtir. Bkz. *Raşid Tarihi*, C.IV, s.26.
[147] B. H. Sumner, *Peter the Great and the Emergence of Russia*, London : The English Universities, London 1956, s.56; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/1, s.95.
[148] BOA, *İbnülemin Hariciye*, 1577, 1127/1715.
[149] Hotin Muhafızı Vezir Abdi Paşa ile Siroz kadısı ve kazanın ileri gelenlerine yazılan 25 Receb 1132 (2 Haziran 1720) tarihli hükümler. BOA, *Cevdet Hariciye*, 3851.

JHS
156
History Studies
Volume 6
Issue 1
January
2014

devletleri söz sahibi olmak istemişler, buna rağmen devlet onu Avusturya üzerinden ülkesine göndermeyi başarmıştır. İsveç kralı beş yıl gibi uzun süren misafirliğinde ve ülkesine dönüşü sırasında Osmanlı Devleti'ne ciddi oranda borçlanmış ve aşırı borçlanma Osmanlı hükümeti için ciddi bir sıkıntıya dönüşmüştür. Bundan sonra Osmanlı-İsveç diplomatik ilişkileri krala verilen yüklü miktarda borcun tahsili çerçevesinde cereyan etmiştir. İsveç Devleti'nin ekonomik durumu iyi olmadığından bu parayı hemen ödeyememiştir. Osmanlı Devleti de bu borcu hemen tahsil etmemiş, uzun yıllar sonra bu paraya karşılık İsveç'ten on binlerce silah ve iyi teçhiz edilmiş bir savaş gemisi almıştır.

KAYNAKÇA

1-Başbakanlık Osmanlı Arşivi Kaynakları

A-DEFTERLER

1-Başmuhasebe Kalemi Defterleri (D.BŞM)

1164, 1172

2-Maliyeden Müdevver Defterler (MAD):

3139

3-Mühimme Defteri (MD):

116, 119, 120, 122, 123

4-Name-i Hümayun Defterleri (N H D):

6, 7

B-BELGELER

1-Cevdet Hariciye (C H):

3851, 1542, 1584, 1767, 710981

2-İbnülemin Hariciye (İE H):

735, 749,890, 892, 960, 1022, 1056, 1225, 1299, 1329, 1458,1577, 1369, 1691

C- DOSYA TASNİFİ BELGELERİ

1-Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi (D.BŞM):

1727/82, 1727/98, 1750/18, 1750/79, 1831/1, 1833/40, 1833/57, 1833/59, 1833/62, 1833/70, 1835/20, 1835/21, 1835/71, 1835/81, 1838/10,

2-Bab-ı Defteri Mevkufât Kalemi (D.MKF):

749/130, 750/172,

3- Bab-ı Defteri Büyük Ruznamçe Kalemi (D.BRZ):

179/2-103, 179/2-104, 179/3-7, 179/3-4, 179/4-103, 179/4-112, 179/5-16, 179/5-78-79, 179/7-89, 179/11-33, 179/12-41

2- Yazma Eserler

Raşid Mehmed Efendi, *Raşid Tarihi,* C.III-IV, Millet Kütüphanesi, nr. 8418, 218.

3-Makele ve Kitaplar

JHS
157
History Studies
Volume 6 Issue 1 January 2014

Ahmet Cavit Bey'in Müntehebatı (*Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi)*, Haz. Adnan Baycar, İstanbul 2004.

Ahmet Refik, *Memalik-i Osmaniye'de Demirbaş Şarl*, Hilal Matbaası, İstanbul 1332.

_____,*Baltacı ve Büyük Petro*, Haz.Mevlüt Faruk İslamoğlu,Akıl-Fikir Yayınları, İstanbul 2012.

Andea, Susana, "The Romanian Principalites in the 17th Century", *History of Romania*, Universul S.A, Cluj-Napoca 2006, s.315-396.

Ayverdi, İlhan, *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul 2005.

Develioğlu, Ferit, *Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara 1995.

Dimitri Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi*, Çev. Özdemir Çobanoğlu, C.II, Cumhuriyet Kitap Kulübü, İstanbul 1999.

Eyice, Semavi, "Bender Kalesi", *DİA*, C.V, İstanbul 1992, s.431.

Halim Giray Sultan, *Gülbüni Hânân*, Haz. M.Sadi Çögenli-Recep Toparlı, Fen-Ede.Fak.Ofset Tesisler, Erzurum 1990.

Hosking, Geoffrey, *Russia and The Russians A History*, Belknap Press of Harvard University, Cambridge, 2001.

Jorga,Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1640-1774*), Çev. Nilüfer Epçeli, C.IV, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2005.

Katerine Tarihi, Haz. Mehmet Mercan, Karaman Bilim ve Araştırma Merkezi, Ankara 2010.

Kiel,Machiel, " Dimetoka", *DİA*, C. IX, İstanbul 1994, s.305.

Klyuchevsky, Vasili, *Peter The Great*, Beacon Press, Boston 1984.

Köse, Osman, "XVIII.Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri", *Osmanlı*, Ed.Güler Eren, C.I, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, 536-49.

Kurat, Akdes N., *İsveç Kralı XII. Karl'ın Türkiye'de Kaldığı Zamana Ait Metinler ve Vesikalar*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Enstitüsü, İstanbul 1943.

_____, *Prut Seferi ve Barışı*, C.II, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1953

_____, *The Despatches of Sir Robert Sutton, Ambassador in Constantinapole (1710-1714*), Royal Historical Society, London 1953.

_____, *Türkiye ve Rusya (XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri 1798-1919), Kültür Bakanlığı Yayınları,* Ankara 1970.

_____, *İsveç Kralı XII. Karl'ın Türkiye'de Kalışı ve Bu Sıralarda Osmanlı İmparatorluğu, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Enstitüsü,* İstanbul 1943.

Mackenzie, David - Michael W. Curran,, *A History of Russia, the Soviet Union, and Beyond*, Wadsworth Publishing Company, California 1991.

JHS
158
History Studies
Volume 6
Issue 1
January
2014

Özcan, Nuri, "Mehter", *DİA*, C.XXVIII, Ankar2003, s.545.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I, MEB Devlet Kitapları, İstanbul 1993.

Parry,V. J, *A Hıstory of The Ottoman Empıre to 1730*, Cambridge University Press, Cambridge 1976.

Sertoğlu, Mithat, *Osmanlı Tarih Lügati, Enderun Yayınları,* İstanbul 1986.

Sumner,B. H, *Peter the Great and the Emergence of Russia*, London : The English Universities, London 1956.

Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târihi,(Mür'i't-Tevârih),C.I, Haz. M.Münir Aktepe, İstanbul 1976.

Terzi, Arzu Tozduman, "Osmanlı Hazineleri", *Türkler*, Ed. Hasan Celal Güzel, C.X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.893-903.

Topal, Mehmet, *Nusretnâme (Tahlil ve Metin 1106-1133/1695-1721)*, Doktora Tezi, M Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2001.

Unat, Faik Reşit,*Osmanlı Sefir ve Sefaretnameleri*, Yay. Haz. Bekir Sıtkı Baykal, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987.

Uzunçarşılı,İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi (Karlofça Anlaşması'ndan XVIII.Yüzyılın Sonlarına Kadar*), C.IV/1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995.

_____, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988.

_____, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988

Voltaire, *XII'inci Şarl'ın Tarihi*, Çev. Nahid Sırrı, İstanbul 1939.

Yalçınkaya, Alaaddin, " XVIII.Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)", *Türkler*, Ed. Hasan Celal Güzel, C.XII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 479-511.

Yıldız, Hakan, *Prut Seferi'nde Organizasyon ve Lojistik*,İş Bankası Yayınları, İstanbul 2006.